

Adatok a Batthyány család gyógyszerészi kapcsolatairól

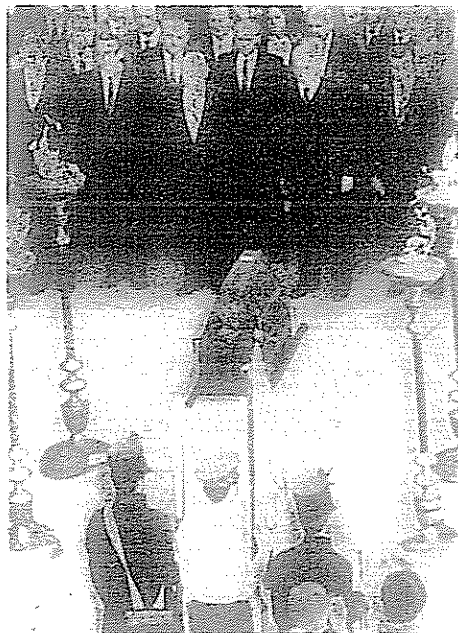
DR. LÁRENCZ LÁSZLÓ

A szerző röviden bemutatja Batthyány Kázmér személyét és a nála és a Batthyány családnál tevékenykedő két hírneves gyógyszerész — Nagy Károly, Than Károly — munkásságát.

*

1. ábra. Batthyányi Kázmér (1807—1854)

2. ábra. Batthyány Kázmér temetése 1857. június 6-án a siklói várban

A magyar híradásokban az utóbbi időkben egyre többet hallhattuk, az újságokban olvashattuk, hogy a siklói vár egykori urának, a reformkori országgyűlések főrendi ellenzékének és egyik vezérének, az 1848-as szabadságharc kiemelkedő jelentőségű politikusának, Kossuth Lajos külügyminiszterének, *Batthyány Kázmérnak* (1807—1854) halotti maradványait a siklói Várbaráti Kör elnökének, Perics Péternek és lelkes tagságának, Siklós és Baranya megyei politikai és társadalmi szerveinek kezdeményezésére Franciaországból, a párizsi montmartrei temetőből hazahozták, hogy a siklói várkapornában helyezték végső nyugalomra 1987. június 6-án.

Batthyány Kázmér személye és a volt siklói, bicskei Batthyány-birtokok gyógyszerésztörténeti szempontból jelentősek. Batthyány Kázmér egyik nagy tiszteletben levő embere, *Nagy Károly* (1797—1868) volt, aki mint gyógyszerész (Bécs, 1819) 1824-ben „doctor chemie” tudományos fokozatot szerzett Bécsben. Egyetemi tanulmányai alatt Bécsben *Littrow*, aki korának világhírű csillagásza volt, felkeltette érdeklődését a tudományág iránt, így szabadidejében a bécsi obszervatóriumban tevékenykedett. Nagy Károlyra nagy hatással volt a csillagászat, melyet tudományos szinten művelt. Ezért 1836-ban a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjává választotta. Az 1848-as események után kénytelen volt hazánkba elmene-külni, Párizsba telepedett le, és itt halt meg 1868. március 2-án.

Nagy Károly Batthyány Kázmér pénzügyi tanácsosa, majd később a gróf gazdasági ügyeinek teljhatalmú megbízottja volt. Működése a rábízott birtokok felvirágzását, a gróf jövedelmének jelentős növelését jelentette. Ő volt az, aki gróf Batthyány Kázmérnak a közéleti tevékenységhez elengedhetetlen magyar nyelvet szónoki szinten megtanította [3, 6]. Nagy Károly fő munkája az 1838-ban megjelent „A kis geometria”, a tananyag bővítésére Batthyány Kázmér költségén elkészítette az „első magyar Föld és éggömböt”, tehát a ma ismeretes „földgömböt” [1].

Nagy Károly szülőföldjéhez és a Rév-Komáromban levő gyógyszerész édesapjához közel, Bicskén telepedett le, és onnan irányította Batthyány Kázmér birtokait. Hódolt tudományos munkájának is. Megkezdte régi tervének megvalósítását; egy modern csillagvizsgáló megépítését. Csillagászati, fizikai tudományokkal foglalkozó központot kívánt létrehozni. Terveit az 1848-as szabadságharc bukása miatt nem tudta megvalósítani, Franciaországba kényszerült.

... Nagy Károly munkásságát számon tartja a

tudomány, nem mint gyógyszerész, ... hanem mint vegyészt, matematikust, csillagászt, közgazdászt, publicisztát... ez a széles természettudományi ismereteket átfogó gyógyszerészet volt az alap, mely indítást adott, amelyre építve kifejleszthette tehetségét, szolgálhatott és alkothatott más tudományoknak maradandót... [7].

Az 1848-as szabadságharc bukása után több év múlva a siklósi vár és a hozzátartozó birtokok ismét a Batthyány család kezébe kerültek. Ebben az időben, 1867-ben hívták meg a hírneves gyógyszerészt, kémikust, Than Károlyt (1834—1908) a birtokon levő harkányi „kénés hévíz” vegyi elemzésére. A vízben talált új elem a szénodiszulfid (COS), majd a későbbiekben a kapcsolatos kísérletek során az ionelmélet hipotézise is e vízhez kötődik. Than felfedezése jelentős volt egyrészt azért, mert a kén és oxigén kémiai viselkedését meggyőzően bizonyította, másrészt azért, mert megfelelő példája volt a szintézisnek.

Than a felfedezése után behatóan kezdett foglalkozni a karbonilszulfid bomlásával és annak elektrolitikus disszociációjával. Than az elektro-

litikus disszociációjával 30 évvel megelőzte Wilhelm Ostwaldot [4, 5, 7].

IRODALOM

1. Dr. Füzes M.: „Nagy Károly a pedagógus” — kézirat — Pécs (1987). — 2. Dr. Táplányi É.: „Megemlékezés Nagy Károlyról, a bicskei csillagászról” — kézirat — Budapest (1987). — 3. Kondor G.: „Emlékezés Nagy Károlyról”. Gyógyszerészet 169 (1986). — 4. Lárencz L.: „Megemlékezés Than Károlyról”. Gyógyszerészet 169 (1986). — 5. Lárencz L.: „Than Károly ismeretlen levele a harkányi kénés hévíz felfedezésével kapcsolatban”. Gyógyszerészet 260 (1979). — 6. Szita L.: „Harkányi fürdő-történet 1823—1986”. Baranya megyei Fürdő Választó, Harkány, 1986. — 7. Szabó L.: „Bicskei asztrológus-patikus”. MGYT Fejér megye „Közleményei”, 1977. I. szám, 30. oldal.

L. Lárencz: *Data on the pharmaceutical relations of the family Batthyány*

Author gives a short characterization on the person of Kázmér Batthyány, often mentioned in the recent past. At the family Batthyány worked two famous pharmacists, Károly Nagy and Károly Than, whose achievements will endure for the future generations too.

(Lakcím: Pécs, Jókai u. 51. fsz. 2. — 7622)

Érkezett: 1987. X. 28.

A TERHES NŐ ÉLETMÓDJA ÉS A MAGZATI KÁROSODÁS ÖSSZEFÜGGÉSEINEK VIZSGÁLATA

Papiernik, É.: *Les Inform. Pharm.* 301, 517—529 (1987).

Émile Papiernik szülész-nőgyógyász professzor, az Antoine—Béclère kórház igazgatója a Francia Gyógyszerészeti Egészségnevelési és Szociális Bizottság felkérésére behatóan tanulmányozta a terhesség során a magzatot érő végzetes elváltozásokat és az azokat kiváltó tényezőket.

A gyógyszerek okozta káros hatásokat — mivel arról már korábban volt szó — ezen munkájában kizárta. A téma áttekintése során azonban igen hosszú listát állított fel, mely véleménye szerint fontos lehet a terhesség kimenetele szempontjából. Érdekes megfigyelni, milyen esetekben észleltek végzetes elváltozást, milyen következtetéseket vontak le, milyen a megszerzett ismeret!

Beszámolójában elsőként a dohányzásról mint a terhességet leggyakrabban érő toxikus hatásról vélekedik, aztán foglalkozik az anyai táplálkozás néhány problémájával — különös tekintettel a vitaminokra! —, az alkohollal, a heroinnal és a terhes nő túlbeltáplálékfelvételével. Egy kicsit eltávolodva a témától tanulmányozza a szénmonoxid és a levegő egyéb szennyeződéseinek ismert hatásait, bifenil-, polibromo-difenol-, vagy polikloro-difenol- és dioxin-mérgeződések következményeit. Érinti a diagnosztikai célra használt anyagok, a plasztikai anyagok, a növényi és állati mérgek, az oldószerek, a növényvédőszeresek és a fémek okozta problémákat is (15).

Vassné Szuromi Ibolya

GÉNTECHNOLÓGIAILAG ELŐÁLLÍTOTT FIBRINOLITIKUM A SZÍVINFARKTUS KEZELÉSÉRE

Mihajlevic, R.: *Öst. Apoth. Ztg.* 42, 65 (1988).

A kutatás kiemelt területe új vérrögoldók kidolgozása. A géntechnológiát alkalmazzák újabban a rt-PA (recombinant tissue-type plasminogen activator) előállítására is. A miokardiális infarktus esetén eredménnyel alkalmazzák. Ezért a közlemény először áttekintést ad ennek körképéről. Ismerteti a fibrinolízis folyamatát, melynek során a plazminogénből plazmin képződik. A plazminogén-aktívátornak ezt kell megakadályoznia. Mivel a szabadná váló plazmin nemcsak a fibrint, hanem a kiinduló anyagot: a fibrinogént is hasítja, a magas plazminrész miatt a vérárvadást kedvezőtlenül befolyásolja.

A trombolitikum akkor lehet hatékony, ha a fibrinhez kötődik. Ezt a kívánalmat elégíti ki a rt-PA. Hatása fibrin-specifikus, vagyis csak a fibrinhez kötött plazminogént alakítja plazminná. A fibrinhez való kötődés után a rt-PA affinitása a plazminogénhez erőteljesen nő. Ezáltal a plazminogénnek plazminná való átalakulása aktiválódik. A rt-PA alkalmazás után a vérben a fibrinogénösszetartás minimális. A rt-PA felezési ideje 4—5 perc, nagyrészt a májban metabolizálódik.

A t-PA glikoprotein, mely 562 aminosavból áll, 15 diszulfid hiddal épül fel. Először 1980-ban 5 kg uterusszövetből állították elő 1 mg t-PA-t. Később melanoma sejtekből állították elő. 1983-ban sikerült először a géntechnológiai úton való termelés. 1985-ben került sor a streptokinaseval való összehasonlításra. A rt-PA jóval kedvezőbbnek bizonyult. Ausztriában is bevezetésre került a készítmény. Ebben az országban is 53%-kal a szív- és keringési betegségek okozta halálesetek állnak az élen (14).

Jelinekné Nikolics M.